

גבולות היחידה: פרק כ'

נושא היחידה: שרה בבית אבימלך

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים: 2

כללי:

יחידת לימוד זו מונה 18 פסוקים, ובמתווה נקבעו לה שני שיעורים. הסיפור נראה דומה מאוד לסיפור שבפרק י"ב – שרה בבית פרעה. נשתדל לעמוד על הקשר בין שני הסיפורים.

פתיחה:

בפתיחה לשיעור, לא נזכיר את לוט ובנותיו במערה. סיפור זה אינו משפיע על מהלך האירועים והקורות את אברהם. נזכיר כי למדנו על הפיכת סדום, והסיפור נגמר בכך שאברהם הולך לאותו המקום שהתפלל בו, כדי לראות אם היו צדיקים ואם מישוהו ניצל וזקוק לעזרתו. נשאל: האם היו צדיקים בסדום? התשובה היא שלא היו. נשאל: איפה אברהם היה גר? מה יעשה עכשיו? נראה במפה את חברון. נאמר: בואו ונראה מה עשה אברהם.

לימוד הפסוקים:

פסוק א':

אברהם ממשיך במסעותיו: "וַיֵּשֶׁב בֵּין-קֶדֶשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֶרֶר" – מאין ולכן הלך אברהם? נוכל להראות זאת במפה הנמצאת בהרחבות¹.

נשאל: מדוע אברהם עובר דירה דווקא עכשיו? נוכל לשמוע כמה מתשובות הילדים. ייתכן שיציעו ששוב היה רעב בארץ. אך זה לא מסופר, וכנראה לא משום כך הלך אברהם לאזור אחר.

רש"י נותן תשובה מאלפת: לאחר שחרבו ערי הכיכר, לא היו עוברים ושבים, ולאברהם לא היו אורחים להכניס. אברהם, איש החסד, מחפש עם מי לעשות חסד, ואם אין עם מי, הוא הולך לחפש. אם כן, אברהם מגיע לגרר. מי גר בגרר? הפלישתים (נראה במפה).

נשאל: כבר ראינו מצב שבו אברהם הולך לארץ אחרת. איזו ארץ? (מצרים) מי שולט במצרים? (פרעה). מה קרה שם? (פרעה לקח את שרה אל ביתו). זוכרים מה עשה שם אברהם? (אמר לכולם ששרה היא אשתו). בואו נראה מה יקרה כאן.

פסוק ב':

"וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-שָׂרָה (=על שרה) אֲשֶׁתִּי הִוא. וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת-שָׂרָה."

נשאל: אל מי מדבר אברהם? ונסביר בעזרת תשובות הילדים שאברהם מדבר על שרה ולא אל שרה. אברהם חושש שיקרה מה שקרה במצרים, ולכן הוא אומר על אשתו שהיא אחותו. וכפי שקרה במצרים – גם כאן, נלקחת שרה על ידי שליחי אבימלך.

¹ יש חשיבות להראות את מסעות אברהם, וכל מקום אחר, במפה. זוהי מיומנות מס' 10 ממיומנויות הוראת התנ"ך.

פסוקים ג'-ז': התגלות ה' לאבימלך

נקרא את כל הפסוקים תוך כדי הסבר:

ה' נגלה אל אבימלך בחלום, ואמר לו שהוא עומד למות משום שלקח אשת איש. אבימלך נבהל ושאל: "הגוי גם צדיק תהרוג?" - האם תהרוג אדם גוי שהוא גם צדיק? אבימלך תופס את עצמו כאדם צדיק, ובהמשך אומר שלקח את שרה בתום לבבו ובניקיון כפיו.

נשאל: כיצד הגן ה' על שרה? ה' נגלה לאבימלך בחלום והזהיר אותו. מה אפשר ללמוד על אבימלך מכך שה' נגלה אליו בחלום? הוא לא היה מלך רשע כמו פרעה. ה' הזהיר אותו מכך שהוא חוטא, כדי שיתקן את דרכיו. מה צריך אבימלך לעשות כדי לחזור בתשובה? להחזיר את שרה.

פסוקים ח'-י"ג: שיחתם של אבימלך ואברהם

השיחה הזו מתחלקת לשני חלקים.

בפסוקים ח'-י' אבימלך מדבר. תמצית שאלתו היא: מדוע, אברהם, לא אמרת לי את האמת? הבאת עליי ועל ממלכתי חטא גדול, ועשית עמנו מעשים אשר לא יעשו. נסביר את הדברים בעקבות רש"י. מעשים אשר לא יעשו – מכה אשר לא הורגלה לבוא על ברייה, באה לנו על ידך: עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים ורעי ואוזניים וחוטם. השיקול להביא את דברי רש"י נובע מהמשך הסיפור.

בפסוקים י"ז-י"ח נאמר: וַיִּרְאָה אֱלֹהִים אֶת-אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶמְהָתָיו וַיִּלְדּוּ. יח כִּי-עָצַר עֲצֹר יְהוָה בְּעַד כָּל-רָחֹם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל-דְּבַר שָׁרָה אִשְׁתּוֹ אֲבָרָהם – רק פה אנו מבינים שה' כן העניש את אבימלך ואת עבדיו. לדעתנו, יש להסביר זאת כבר בפסוקים שלנו. אבימלך לקח את שרה, אמנם עדיין לא קרב אליה, ולא עשה לה כל רע, וכבר נענש בסתימת הנקבים בגוף² – הוא ובני ביתו, וה' התגלה אליו בחלום.

אם לא קרב – מדוע נענש? לכך צריך להסביר ש'על כן לא נתתיך לנגוע אליה' – מלמד שכן התכוון לגעת בה, אך בא מלאך ומנע ממנו לעשות כן (רש"י).

בחלקה השני של השיחה מופיעים דברי אברהם (פסוקים י"ג-י"ד) – אברהם מסביר שראה שאין יראת אלוקים במקום הזה. איך ראה? רש"י, יא: אכסנאי (אורח) שבא לעיר: על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו: אשתך היא או אחותך היא? – כלומר, כשאורח בא לעיר, שואלים אותו איפה הוא רוצה לאכול ולישון, ולא שאלות על אשתו. במקום ששואלים דבר ראשון על אשתו³ – מזה הוא מבין שאין פה יראת ה'.

כמו כן, הוא אומר ששרה אמנם נחשבת כאחותו (אחייניתו) מצד אביו. ומכיוון שהיא יפה, בכל מקום ש'התעו' – הולך אותו אלוקים – קבע עם שרה שיגידו שהם אחים.

² לילדים נסביר שהם לא יכלו ללכת לשירותים, אף כי היה להם צורך בכך, וכן לא יכלו לקנח את האף. שני הדברים יכולים לגרום לאדם לאי נעימות.

³ ואמנם לא כתוב כאן ששאלו אותו על שרה, אלא הוא אמר מיזמתו: 'אחותי היא'. רד"ק – בפסוק ב' כתוב "ויאמר אברהם אל שרה אשתו – אחותי היא". למי אמר? לשואלים אותו (פס' ב').

פסוקים י"ד-י"ח: אבימלך מפייס את אברהם

משימה לתלמידים: נקרא ביחד את הפסוקים, והילדים ימצאו ארבעה דברים שאבימלך עושה כדי לפייס את אברהם. מי שמוצא תשובה, צריך להגיד באיזה פסוק מצא, ולהקריא את המילים שעונות את התשובה.⁴ התשובות הן מפסוק י"ד עד אמצע פס' ט"ז.

1. נותן לאברהם צאן ובקר ועבדים ושפחות. 2. מחזיר את שרה. 3. מזמין את אברהם לשבת בארצו היכן שירצה. 4. נותן "אלף כסף" לאברהם.

המשך פס' ט"ז קשה מאוד להבנה. יש כמה אפשרויות להבין, ע"פ מפרשים שונים (ראו אונקלוס, רש"י, רשב"ם למשל). לדעתנו, אפשר להסתדר ברמת כיתה ב' גם בלי פסוק זה, מבלי לפגוע ברצף הסיפורי. בעיקרון, מסבירים הפרשנים, שהתשלום שנותן אבימלך לאברהם, נועד לפצות על פגיעה בשמה הטוב של שרה או אף על כך שאבימלך ראה את שרה באופן פרטי ולא מוצנע.⁵

פסוקים י"ז-י"ח: סיועם ההתרחשות: אברהם אכן מתפייס ומתפלל על אבימלך. ה' מרפא את אבימלך ואת אנשי ביתו.⁶

לאחר שעברנו על פסוקי הפרק והסברנו את מהלך העניינים, נערוך השוואה⁷ קצרה בין שני הסיפורים בהם נלקחת שרה. את ההשוואה נעשה על הלוח ונכתוב את תשובות התלמידים (באדום).

בגדר (פרק כ')	במצרים – פרק י"ב	
אבימלך	פרעה	על ידי מי נלקחה שרה?
נסתמו הנקבים	נגעים גדולים	מה היה העונש שקיבלו?
צאן, בקר, עבדים ושפחות	צאן, בקר, חמורים, עבדים, שפחות, אתונות וגמלים	מה קיבל אברהם מהמלך?
כן (הנה ארצי לפניך, בטוב בעיניך שבו! פס' ט"ו) ⁸	לא (הנה אשתך, קח ולך! פס' י"ט)	האם אברהם יכול להמשיך לשבת בארצו של המלך?
הבריא בזכות תפילת אברהם	התורה לא מספרת	רפואה

מה לומדים מההשוואה הזאת?

יט בְּהִיּוֹתְכֶם, מִתִּי מִסָּפֶר-- כְּמַעֲט, וְגָרִים בָּהּ.

כ וַיִּתְּנֶלְכוּ, מִגֹּזִי אֶל-גֹּזִי-- וּמִמַּמְלָכָה, אֶל-עַם אֲחֵר.

כא לֹא-הָיִיתִי לְאִישׁ, לְעֶשְׂקָם-- וַיּוֹכַח עָלֵיהֶם, מַלְאָכִים.

⁴ זה טיפול במיומנות מס' 4 – ביסוס התוכן בפסוקים וציון מקורות.

⁵ אבימלך אומר: בתום לבבי ובניקיון כפי עשיתי זאת. ה' משיב לו: גם אנכי ידעתי כי בתום לבבך עשית זאת. תום לב, אך לא ניקיון כפיים, כי הוא כן לקח את שרה, והייתה לו כוונה לקרב אליה.

⁶ וירפא... וילדו – הכוונה שהנקבים נפתחו, ואפשר ללכת לשירותים ולקנח את האף, כמו 'לידה' – בה דבר יוצא מגוף האדם. לא מדובר על לידה ממש.

⁷ מיומנות ההשוואה (מיומנות מס' 8) - חשוב לבקש מכל תלמיד למצוא את התשובה בפסוקים, ולהגיד באיזה פסוק מצא את התשובה שלו.

⁸ לא בטוח בכלל שהמשיך לגור בגרר. אמנם בפרק הבא שוב נפגוש את אבימלך הבא לכרות ברית עם אברהם, אך בפרשת העקדה, פרק כ"ב, אברהם חוזר לבאר שבע.

(דברי הימים א', ט"ז)

הפסוקים האלה מתארים לנו את התקופה שבה ישבו אבותינו בארץ כנען, כשהיו 'מתי מספר' - גרים בארץ כנען. אברהם הלך כמה פעמים מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר - ממצרים לכנען, ושוב לגרר ולכנען. ובכל מקום שאליו הגיע, היה פחד גדול מפני מלך 'כל יכול'. יכלו אפילו לקחת לו את אשתו. בכל מקום הוא היה צריך להתחכם ולהסתתר או להסתיר את המצב האמיתי כדי שלא יהרגו אותו. לפעמים היה זה מלך רשע כפרעה, שבסיום ה'תקריט' נתן לו מתנות רבות אך גירשו מארצו. לעיתים היה זה מלך 'תם לב' כאבימלך, שפייס את אברהם והזמינו לשבת בארצו. אבל תמיד ה' לא הניח לאיש לעשקם - ה' תמיד הגן על אברהם בכל מצב. 'ויוכח עליהם מלכים' - גם מלך בשר ודם שחושב שהוא כל יכול - ה' יגן מפניו. גם אבימלך מרגיש שה' שומר עליו, ואפילו מבקש מאברהם להתפלל בעדו.

תפילת אברהם: מהפסוקים בפרק ניתן להבין שאחד התפקידים או היכולות של נביא הוא להתפלל על אחרים. ה' אומר לאבימלך: 'ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא - ויתפלל בעדך וחיה'. ואכן: 'ויתפלל אברהם אל האלוקים וירפא אלוקים את אבימלך...'. התפילה של הנביא מתקבלת לפני ה'.⁹ המילה 'נביא' היא מלשון 'ניב'. נביא הוא אדם בעל כוח דיבור חזק - כוח של תפילה. נשאל: איפה עוד התפלל אברהם? (על אנשי סדום)¹⁰

ה' הגן על אברהם ושמע לתפילתו בזכות צדיקותו.

הצעות להמחשה:

מיומנויות שעסקנו בהן בפרק:

- טבלת השוואה
- קטע השלמה
- עיון במפה

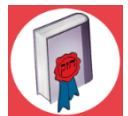
מסרים והפנמה:

- ה' מגן על אברהם בכל מצב, במיוחד מול מלכים שליטים כל יכולים.
- אברהם הוא נביא, ויש לו כוח תפילה.
- ה' הגן על אברהם בזכות צדיקותו.

סיכום וסיום:

לסיכום, ניתן דף עם קטע השלמה (קלויז) המסכם את הפרק. הדף נמצא בעמוד הבא במסמך.

הרחבות:

מפת מסעות אברהם בארץ כנען מאתר מקראנט. המפה נמצאת בעמוד 6 במסמך זה.

⁹ אולי אפשר להתייחס גם לדמותו של אברהם המתפלל (על אחרים: אנשי סדום. אבימלך).

¹⁰ דברים אלו מקשרים אותנו לפתיחת השיעור.

פרק כ – אברהם בגרר

אברהם נוסע מחברון לנגב, וחונה בגרר. בגרר מלך
ושמו _____. אברהם אומר על אשתו
שהיא _____ כי מתירא מאנשי המקום,
ושוב לזקח אותה המלך להיות לו ל _____. ה'
מתגלה לאבימלך ב _____ ואומר לו
שהוא עתיד _____ על כך שלקח את
שרה אשת אברהם. אבימלך מצטדק ואומר "בתם לבבי
ובנקיון כפי עשיתי זאת", כי הלא גם אברהם וגם שרה
אמרו שהם _____ ו _____.
אך ה' מזהירו שוב שאין לו להשאיר את שרה יותר
בביתו אלא יש להשיבה לבעלה, וכן מעניש אותו
בסתימת נקבים.
אבימלך פונה בכעס לאברהם ואומר לו: "מה ראית כי
עשית את הדבר הזה?" אברהם מסביר לו כי היה
_____ לעשות כן, מכיון שאין יראת אלקים במקום
הזה. ואם אגיד נששרה היא אשתי, "והרגוני על דבר
אשתי". אברהם עוד מוסיף שהוא ושרה באמת יכולים
להקרא אחים, הואיל ושרה היא הבת של הרן, אחיו של
_____ ובנו של _____
ובני בנים נחשבים כ _____.

תרגילון:

אחים / חיב / תרח / אח / אחות / אברהם / אבימלך / אשה / אחותו
/ חלום / להעניש

